

Tri osebe, en Bog

(odlomek iz dela O Trojici VII,IV,7 – VI,11)

Eno bistvo, tri osebe

IV. 7. Zato, da bi spregovorili o neizrekljivem, da bi na neki način izrekli tisto, česar nikakor ni mogoče izreči, so naši Grki rekli "eno bistvo, tri substance", Latinci pa "eno bistvo ali substanca, tri osebe". Kot sem že omenil, v našem jeziku, to je latinskem, bistvo običajno pomeni isto kot substanca. In da bi povedano razumeli vsaj v podobi (in aenigmatē), so sprejeli te izraze, da je sploh mogoče kaj odgovoriti na vprašanje, kaj je tisto troje, kar prava vera označuje kot troje, ko pravi, da Oče ni Sin in da Sveti Duh, ki je božji dar, ni ne Oče ne Sin. Ko se torej sprašujemo, kaj je to troje ali kdo so ti trije, se trudimo poiskati neki poseben ali splošen izraz, s katerim bi zaobjeli to troje, a nobena ne moremo najti, ker prevzvišenost božanstva presega sposobnosti običajnega govora. Resničnejša kot beseda je namreč naša misel o Bogu; in on je resničnejši od naše misli o njem.

Ko namreč rečemo, da Jakob ni isti kot Abraham, Izak pa ni ne Abraham ne Jakob, očitno trdimo, da so to trije: Abraham, Izak in Jakob. Ko pa se vprašamo, kaj so ti trije, odgovorimo, da so to trije ljudje in jih kot take imenujemo v množini s posebnim izrazom; s splošnim bi jih označili kot tri živa bitja (človek je po opredelitvi starih umrljivo razumno živo bitje (animal rationale)); ali pa, kakor navadno govori naše Pismo, tri duše, ko se celota - telo in duša, kar namreč je celoten človek - imenuje z besedo za najboljši del, to je dušo. Tako je na primer rečeno, da

je šlo z Jakobom v Egipt petinsedemdeset duš, v pomenu ljudi.

Dalje, ko rečem, da tvoj konj ni isti kot moj in da tretji konj nekoga drugega ni ne moj ne tvoj, trdim, da so trije. In na vprašanje, kaj so ti trije, odgovorim s posebnim imenom, da so trije konji, in s splošnim, da so tri živali. In spet ko rečem, da vol ni konj in da pes ni ne vol ne konj, omenjam tri. In ko me kdo povpraša, kaj so ti trije, ne rečem, da so to trije konji ali trije voli ali trije psi, ker niso iste vrste, ampak odgovorim splošno, da so tri živali, ali, v višjem rodu, tri substance ali tri ustvarjenine ali tri narave.

Karkoli je namreč izraženo s kakim posebnim imenom v množini, je mogoče izraziti tudi s splošnim imenom; vsega tistega, kar se imenuje z enim splošnim imenom, pa ne moremo imenovati tudi z enim posebnim imenom. Kajti trem konjem - to je posebno ime - rečemo tudi tri živali. Konja, vola in psa pa označimo samo kot tri živali ali substance - to pa splošna imena so - in če je o njih na splošno mogoče reči še kaj drugega. Ne moremo pa reči, da so to trije konji, voli ali psi - kajti to so posebni izrazi. Z enim imenom lahko označimo, čeprav v množini, tiste reči, ki imajo skupno to, kar pomeni tisto ime. Abraham, Izak in Jakob imajo skupno to, da so ljudje, zato se imenujejo trije ljudje. Konj, vol in pes imajo skupno to, da so živali, zato se imenujejo tri živali. Tako tri lovorje imenujemo tudi tri drevesa; lovor, mirto in oljko pa označimo samo kot tri drevesa ali tri substance ali narave. In tako tri kamne imenujemo tudi tri telesa. Kamnu,

lesu in železu pa lahko rečemo le tri telesa ali uporabimo zanje kak drug višji splošen izraz.

Ker so torej Oče, Sin in Sveti Duh trije, se vprašamo, kaj so ti trije, kaj imajo skupnega. Nimajo namreč skupno to, kar je Oče, da bi si bili namreč drug drugemu očetje, kakor so prijatelji označeni v odnosu drug do drugega. Tam pa ni tako, kajti samo Oče je oče; in ni oče dveh, ampak le edinega Sina. Tudi niso trije sinovi, ker tam Oče ni sin in tudi Sveti Duh ni sin. In tudi ne trije sveti duhovi, ker tudi Sveti Duh z lastnim imenom, po katerem je tudi božji dar, ni ne oče ne sin. Kaj so torej ti trije?

Če so namreč tri osebe, jim je skupno to, da so osebe. Torej je to njihovo posebno in obenem splošno ime, če sledimo običaju govorice. Toda tam, kjer med posamezniki ni nobene razlike v naravi, se množico le-teh označi s splošnim imenom, obenem pa jo je mogoče označiti tudi s posebnim imenom. Razlika narave namreč povzroči, da lovor, mirta in oljka ali konj, vol in pes ne morejo biti označeni s posebnim imenom: prvi kot trije lovorji ali drugi kot trije voli, ampak samo s splošnim: prvi kot tri drevesa in drugi kot tri živali. Tu pa, kjer ni nobene razlike v bistvu, bi moralo to troje imeti tudi posebno ime, in vendar ga ne najdemo. Kajti oseba je splošno ime, saj se more tako imenovati tudi človek, čeprav je med človekom in Bogom tolikšna razlika.

*Sveto pismo nikjer ne omenja,
da so v Bogu tri osebe.*

8. Če potem s splošnim izrazom samim rečemo "tri osebe", ker jim je skupno to, da so osebe (sicer se jih na noben način ne bi moglo tako označiti, kakor ne rečemo "trije sinovi", ker zanje ni skupno to, da so sinovi), zakaj jim torej ne rečemo tudi "trije bogovi"? Zato, ker je Oče oseba in je oseba Sin in je oseba tudi Sveti Duh, so gotovo tri osebe. Za-

kaj pa zato, ker je Oče Bog in je Bog Sin in je Bog tudi Sveti Duh, niso tudi trije bogovi? Ali dalje: zakaj niso, ker je zaradi neizrekljive povezave to troje skupaj en Bog, zakaj niso zato tudi ena oseba, in potem seveda ne bi mogli reči "tri osebe", čeprav vsako posebej imenujemo osebo, kakor tudi ne moremo reči "trije bogovi", čeprav vsakega posebej imenujemo Bog, bodisi Očeta bodisi Sina bodisi Svetega Duha? Ali zato, ker Sveto pismo ne omenja treh bogov? Toda tudi omembe treh oseb ne najdemo nikjer v Svetem pismu. Ali pa je zato, ker Sveto pismo tega trojega ne označi ne kot tri ne kot eno osebo (beremo namreč *oseba Gospoda*, ne pa "oseba Gospod"), dovoljeno iz potrebe po govorjenju in razpravljanju reči "tri osebe", in sicer ne zato, ker Sveto pismo tako pravi, ampak ker takemu izražanju ne nasprotuje? Če pa bi rekli "trije bogovi", bi Sveto pismo temu nasprotovalo z besedami: *Poslušaj, Izrael: Gospod je tvoj Bog, Gospod edini* (5 Mz 6,4).

Zakaj torej tudi ne smemo reči "tri bistva", česar Sveto pismo prav tako niti ne trdi niti ne zavrača? Kajti če je bistvo posebno ime, skupno vsem trem, zakaj ne bi rekli "tri bistva", kakor namreč rečemo "Abraham, Izak in Jakob, trije ljudje", ker je človek posebno ime, skupno vsem ljudem? Če pa bistvo ni posebno ime, ampak splošno, zakaj so potem človek, ovca, drevo, zvezda in angel označeni kot bistva? Zakaj ni o njih rečeno "tri bistva", kakor so trije konji tri živali, trije lovorji tri drevesa in trije kamni tri telesa? Če pa zaradi enosti Trojice ne rečemo "tri bistva", ampak "eno bistvo", zakaj potem zaradi iste enosti ne bi tudi namesto "tri substance" ali "tri osebe" rekli "ena substanca" in "ena oseba"? Kakor je namreč njim skupno ime "bistvo", tako da je vsak posebej imenovan bistvo, tako jim je skupno tudi ime "substanca" ali "oseba".

Kar sem povedal, je treba razumeti po našem pojmovanju o osebah, po grškem pa

o substancah. Kakor oni pravijo "tri substance, eno bistvo", tako mi pravimo "tri osebe, eno bistvo ali substanca".

*Te besede so se porodile
iz potrebe po izražanju.*

9. Kaj torej preostane? Ali priznati, da so se te besede porodile iz potrebe po izražanju, ko je bilo potrebno obilno razpravljanje proti zankam in zmotam krivovercev?

Človeška revščina je namreč skušala z govorico posredovati čutenju ljudi to, kar po svojih sposobnostih hrani v skriti kamrici svojega duha o Gospodu Bogu, svojem Stvarniku, bodisi po bogovdani veri bodisi po kakršnem koli razumevanju. In tedaj se je zbala reči "tri bistva", da ne bi kdo razumel tako, kakor da je v tisti najvišji enosti kakšna različnost. Spet pa ni mogla reči, da ni nečesa trojega. Ker je Sabelij rekel prav to, je zabredel v krivo vero. Nadvse gotovo spoznavamo

El Greco, **Sveta Trojica**, 1577, olje na platnu,
300 x 179 cm, Prado, Madrid.

iz Svetega pisma, kaj je treba bogovdano verovati. Isto uzre z nedvomno zaznavo tudi pogled duha: da je Oče in da je Sin in da je Sveti Duh; in da Sin ni isti kot Oče in da Sveti Duh ni isti kot Oče ali Sin. Spraševala se je ta revščina, kako bi te tri imenovala. In rekla jim je substance ali osebe. S tema izrazoma ni hotela toliko poudariti različnosti, kot se je hotela ogniti edinosti (singularitatem). Tako naj ne bi iz besed "eno bistvo" razumeli le enosti, ampak naj bi iz besed "tri substance ali osebe" razumeli tudi trojnost. Kajti če je pri Bogu isto "biti" in "biti substanca" (subsistere), potem ne smemo govoriti o treh substancah, kakor ne govorimo o treh bistvih. Enako tudi, ker je pri Bogu "biti" isto kot "biti moder", ne rečemo niti "tri bistva" niti "tri modrosti". In ker je zanj "biti Bog" in "biti" isto, nikakor tudi ne smemo (fas non est) govoriti niti o treh bistvih niti o treh bogovih.

Če pa je za Boga "biti" eno in "biti substanca" nekaj drugega, kakor je nekaj drugega "biti Bog" in "biti Oče" ali "biti Gospod" (s tem, da je, je označen sam v sebi, kot Oče pa je označen v odnosu do Sina, in kot Gospod v odnosu do njemu služeče ustvarjenine; torej je substanca (subsistit) v odnosu, kakor v odnosu rojeva in v odnosu gospoduje), potem substanca sploh ni substanca, ker je v odnosu. Kakor se namreč bistvo imenuje po tem, da biva (esse), tako se substanca imenuje po tem, da biva v sebi (subsistere). Nesmisel pa je označiti substancu v odnosu; vsaka reč je namreč substanca sama v sebi. Koliko bolj šele Bog,

Bog se imenuje substanca v nepravem pomenu, bistvo pa v pravem.

10. če je sploh primerno reči, da Bog biva v sebi (subsistere)!

V. Neka reč je upravičeno označena (kot substanca), če je tista reč nosilec (subjectis) nečesa, za kar pravimo, da je na nekem no-

silcu, kot je na primer barva ali oblika na telesu. Telo namreč biva substančno, torej je substanca. Ono drugo pa, kar ni substanca, ampak na substanci, je na substančno obstoječem telesu kot nosilcu (subjecto). Če potem preneha obstajati bodisi barva bodisi oblika, se telesu ne odvzame bit telesa, ker zanj "biti" in "zadržati to ali ono obliko ali barvo" ni isto. Spremenljive in sestavljene reči se torej v pravem pomenu imenujejo substance. Če Bog substančno biva, tako da se lahko v pravem pomenu imenuje substanca, je v njem nekaj kot na nosilcu in torej ni enostaven, kajti sicer bi zanj bilo "biti" isto kot kateri koli drug pridevek, ki mu ga je mogoče dati njemu samemu, kot na primer velik, vsemo-gočen, dober in kar je še mogoče o Bogu ustrezno izraziti. Nikakor torej ne smemo reči, da Bog substančno biva ali da je podložen svoji dobrosti in da tista dobrota ni substanca, ali bolje, bistvo, in da Bog ni svoja dobrota, ampak je ta na njem kot na nosilcu. Iz tega jasno izhaja, da Boga po sili (abusive) imenujemo "substanca", da bi z besedo, ki je bolj v rabi, razumeli "bistvo". Tako pa se imenuje po resnici in v pravem pomenu, tako da moramo najbrž edino Boga imenovati bistvo. Edino on namreč resnično "je", ker je nespremenljiv in ker je to svoje ime povedal svojemu služabniku Mojzesu, ko mu je rekel: "Jaz sem, ki sem," in: "Tako jim reci: 'On, ki je, me je poslal k vam!'" (2 Mz 3,14). Toda končno, naj se Bog imenuje bistvo, kar v pravem pomenu je, naj se imenuje substanca, kar je po sili, je z obojim označen v sebi in ne v odnosu do nečesa. Iz tega sledi, da je za Boga "biti" isto kot "biti substančno". Zato velja: če je torej Trojica eno bistvo, je potem tudi ena substanca. Zatorej je morda bolj primerno govoriti o treh osebah kot o treh substancah.

Zakaj ne rečemo, da je v Trojici ena oseba in tri bistva.

VI. 11. Da pa se ne bi zdelo, da sem pristranski, preiščimo še tole. Oni, Grki, bi lahko, če bi hoteli, rekli "tri osebe", tri/a pro/swpa, kakor rečejo "tri substance", trei=j u(posta/seij. Pa so se raje odločili za slednje, ker je najbrž glede na običajno rabo v njihovem jeziku primernejše. Kajti tudi glede oseb je stvar enaka: Bogu namreč "biti" in "biti oseba" ni nič različnega, ampak je povsem isto. Če se namreč imenuje "bit" sam v sebi, pa se imenuje "oseba" v odnosu. Očeta, Sina in Svetega Duha označimo kot tri osebe tako, kakor označimo tri prijatelje, tri znance ali tri sosede, ker so to vzajemno in ne, ker je sleherni od njih to v sebi. Zatorej je vsak izmed njih prijatelj drugih dveh ali njun znanec ali sosed, ker imajo ta imena odnosni pomen.

Kaj torej? Bomo mirno rekli, da je Oče oseba Sina in Svetega Duha, ali Sin oseba Očeta in Svetega Duha, ali Sveti Duh oseba Očeta in Sina? Toda niti izraz "oseba" navadno nima nikjer takšnega pomena niti ni v tej Trojici z besedo "oseba Očeta" označeno nič drugega kot Očetova substanca. Kakor je potemtakem Očetova substanca Oče sam in ne tisto, po čemer je Oče, ampak tisto, po čemer je, tako tudi oseba Očeta ni nič drugega kot Oče sam. Sam v sebi se namreč imenuje oseba, ne v odnosu do Sina ali Svetega Duha, kakor se v sebi Bog imenuje velik, dober, pravičen in še kaj podobnega. In kakor je zanj isto "biti" in "biti Bog", "biti velik" ali "biti dober", tako je zanj isto "biti" in "biti oseba".

Zakaj torej tega trojega ne imenujemo skupaj "ena oseba", kakor pravimo "eno bistvo" in "en Bog", ampak pravimo "tri osebe", čeprav ne rečemo "trije bogovi" ali "tri bistva"? Zato, ker hočemo, da vsaj ena beseda od teh označi pomen Trojice. Ko priznavamo, da so trije, in nas kdo vpraša: »Trije kaj?«, nam tako ni treba povsem obmolkniti. Kajti če je bistvo splošno ime ⟨genus⟩, posebno ime ⟨species⟩ pa substanca ali oseba, kakor

nekateri menijo... (Tu se ne bom spuščal v to, kar sem že povedal, da je namreč treba tri bistva označiti, kakor so označene tri substance ali osebe, tako kakor se isti trije konji imenujejo tudi tri živali, ko je konj vrsta in žival rod. Tudi ni tu vrsta izražena v množini, rod pa v ednini, da bi potemtakem rekli, da so trije konji ena žival, ampak, kakor so kot trije konji označeni s posebnim imenom, tako so kot tri živali označeni s splošnim. Nekateri pravijo, da z imenom "substanca" ali "oseba" ni označena vrsta, ampak nekaj posameznega in posamičnega, kakor da beseda "substanca" ali "oseba" ne bi bila rabljena enako kot izraz "človek", ki je skupen vsem ljudem, ampak v pomenu, kakor ga ima za posameznega človeka ime, bodisi Abraham bodisi Izak bodisi Jakob ali kdo drug navzoči, ki ga je moč celo pokazati s prstom. Tako njihovo trditev izpodbija enako sklepanje ⟨ratio⟩. Kakor so Abraham, Izak in Jakob označeni kot trije posamezniki, tako so tudi trije ljudje in tri duše. Zakaj se torej tudi Oče, Sin in Sveti Duh, če jih tako označimo splošno ⟨secundum genus⟩, posebno in posamično, ne imenujejo tri bistva ali tri substance ali osebe? Toda v to, kakor sem rekel, se ne bom spuščal.)

Rečem pa tole: če je bistvo splošno ime ⟨genus⟩, potem eno bistvo ne more imeti več posebnih imen ⟨species⟩, na primer: ker je žival splošno ime, ena žival nima več posebnih imen. Torej Oče, Sin in Sveti Duh niso tri posebna imena enega bistva. Če pa je bistvo posebno ime ⟨species⟩, kakor je posebno ime človek, potem imajo tri substance ali osebe - kakor jih pač imenujemo -, skupno isto posebno ime tako, kakor imajo Abraham, Izak in Jakob skupno posebno ime "človek". (Dejanski človek se ne more razdeliti na več posameznih ljudi, kakor se razdeli ime "človek" na Abrahama, Izaka in Jakoba. To nikakor ni mogoče, ker je en človek že posameznik.)

Zakaj se torej eno bistvo razdeli na tri substance ali osebe? Kajti če je bistvo posebno ime kakor človek, potem je z dejanskim bistvom tako kot z dejanskim človekom. Tako pravimo, da so trije ljudje istega spola, istega telesnega ustroja in istega značaja ⟨animi⟩ ena narava (so sicer trije ljudje, a ena narava). Ali potem na isti način pravimo tudi tam “tri substance in eno bistvo” ali “tri osebe in ena substanca oziroma bistvo”? Nedvomno gre za nekaj podobnega, ker so latinsko govoreči stari, preden so se dokopali do sedanjih izrazov “bistvo” ali “substanca” – ta sta prišla v rabo šele nedavno –, namesto njiju uporabljali izraz “narava”.

Te oznake pa ne dajemo glede na splošno ali posebno, ampak kakor glede na isto skupno tvar. Vzemimo primer: če so iz istega zlata narejeni trije kipi, pravimo “trije kipi, eno zlato”, in ne govorimo o zlatu kot o splošnem, o kipih pa kot o posebnem imenu; niti o zlatu kot o posebnem in o kipih kot o posamičnem. Nobeno posebno ime namreč po pomenu ne presega sebi pripadajočih posamičnih izrazov, da bi zaobjelo še kaj od zunaj. Ko bom opredelil, kaj je človek, kar je posebno ime, bodo v isti opredelitvi vsebovani vsi posamezni posamični ljudje; in vanjo ne bo sodilo nič od tega, kar ni človek. Ko pa bom opredelil zlato, bo sodilo k zlatu vse, kar je narejeno iz zlata; ne le zlati kipi, ampak tudi prstani in drugi predmeti, izdelani iz zlata. Tudi zlato, iz katerega se ne izdelava nič, se še vedno imenuje zlato; kakor so tudi kipi, čeprav niso iz zlata, zato še vedno kipi. Prav tako nobeno posebno ime ne presega opredelitve svojega splošnega imena. Ko namreč opredelim pomen besede žival, in ker je konj posebno ime tega splošnega pojma, je vsak konj žival; ni pa vsak kip zlato. Zato pa, čeprav o treh zlatih kipih upravičeno rečemo

“trije kipi, eno zlato”, tega vendar ne rečemo, kot da bi mislili, da je zlato splošno, kip pa posebno ime. Tako tudi ne rečemo o Trojici “tri osebe ali substance, eno bistvo, en Bog”, kakor da bi vse troje bilo substančno iz iste snovi ⟨materia⟩, čeprav je le-ta, karkoli je že, razdeljena na te tri. To bistvo namreč ne zaobjema poleg Trojice nič drugega. In vendar pravimo “tri osebe istega bistva” ali “tri osebe, eno bistvo”. Ne rečemo pa “tri osebe iz istega bistva”, kakor da bi bilo v tem primeru bistvo eno, oseba pa nekaj drugega. Tako lahko rečemo glede treh kipov, narejenih iz istega kosa zlata: tu je eno biti zlato in nekaj drugega biti kip.

V primeru “trije ljudje, ena narava” ali “trije ljudje iste narave” pa je mogoče reči tudi “trije ljudje iz iste narave”, ker morejo obstajati še drugi takšni ljudje iz iste narave. V bistvu Trojice pa nikakor ne more obstajati neka druga oseba iz istega bistva. V tem primeru en človek ni toliko kot trije ljudje skupaj; že dva človeka sta nekaj več kot en človek. Tudi trije enaki kipi skupaj so več zlata kot en sam; in manj zlata je en kip kot dva.

V Bogu pa ni tako. Nista namreč večje bistvo Oče in Sin skupaj kakor Oče sam ali Sin sam, temveč so tiste tri substance ali osebe skupaj, če jih je treba tako imenovati, enake posameznim. Tega človek, ki je duševno bitje ⟨*animalis*⟩, ne sprejema (1 Kor 2,14). Ne more namreč imeti v mislih kaj drugega kot gmote in prostore, ki so zdaj večji, zdaj manjši, ko v njegovem duhu švigajo predstave kot telesne podobe.

Prevedel fr. Miran Špelič OFM

* Celotno delo O Trojici bo izšlo pri Mohorjevi družbi predvidoma naslednje leto.